

УДК 94 (477) «19»

Мельничук О.А. Організаційний стан органів соціального страхування в УСРР (1922-1929) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: історичні науки. – Т.17: На пошану професора В.П. Газіна. - Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – С. 94-107.

О.А. Мельничук

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ СТАН ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УСРР (1922-1929).

В статті на основі аналізу джерел та літератури простежується динаміка чисельності, соціального, національного та партійного складу органів соціального страхування в Україні впродовж 20-х років ХХ ст.

В статтє, на основани анализе источников и литературы, прослеживается динамика численности, социального, национального и партийного состава органов социального страхования в Украине на протяжении 20-х годов ХХ века.

Перехід до ринкових відносин в умовах НЕПу змусив більшовиків шукати нові форми соціального захисту пролетаризованих верств населення. За аналогією Росії, декретом РНК УСРР від 10 грудня 1921 р. в Україні запроваджувалося соціальне страхування, яке ставало провідною організаційно-правовою формою соціального забезпечення. Висвітлення організаційного стану страхових органів дасть змогу скласти уяву про обсяги соціального страхування у Україні у вказаний період.

Соціальне страхування в Україні 1920-х рр. не було предметом спеціального дослідження, за винятком окремих фрагментів у загальних працях чи дослідженнях із соціального забезпечення¹. Законодавче врегулювання соціального страхування представлено у збірниках нормативних актів того періоду². Чисельні дані про стан страхової мережі подають матеріали статистики³. Становище страхових органів на місцях відбито в матеріалах періодичної преси⁴.

У своїй статті автор поставив за мету охарактеризувати організаційний стан органів соціального страхування, через висвітлення змін у чисельному, соціальному, національному та партійному складі страхувальників та застрахованих в Україні у 20-х рр. ХХ ст.

Створення страхового апарату в Україні у 1920-ті рр. проходило із перемінним успіхом і залежало як від суб'єктивних так і від об'єктивних причин. Зокрема, початковий період соціального страхування характеризувався певною невизначеністю щодо правових форм соціального забезпечення в державних та партійних органах. Негласна конкуренція між органами соціального забезпечення та соціального страхування в першій половині 1922 р. породжувала ліквідаторські тенденції. В цей період і з'являються проекти про вилучення страхових органів з-під впливу держави та передача їх під контроль робітничих організацій.

На такі випадки аж ніяк не могла не відреагувати керівна партія. Комуністи усвідомлювали, що в таких умовах вони втрачають важелі впливу на люмпенізовані верстви населення, яке і так мало певні розчарування новою економічною політикою. Тому для партії, в даний період, соціальне страхування відіграло більшою мірою політичне, ніж економічне значення.

В тезах про соціальне страхування, затверджених ЦК РКП(б) 4 вересня 1922 р. вказувалося на необхідність переходу до соціального страхування, як «необхідної умови відродження промисловості та зацікавленості робітничих мас до боротьби з прогулами та

фіктивними захворюваннями». В документі було викладено основні принципи побудови та організації соціального страхування. Зазначалося, що в умовах диктатури пролетаріату страхування не може бути незалежним від влади. Страхування мало здійснюватися через страхові каси, підпорядковані НКСЗ та контрольовані профспілками, яким відводилася роль «організатора та ідейного керівника страхових організацій». Іншими словами радянсько-партійне керівництво використовувало свої «приводні паси» для контролю за справою соціального страхування. Органам соціального страхування пропонувалося проводити свою роботу у тісній співпраці з органами охорони здоров'я та охорони праці⁵.

Із запровадженням соціального страхування в Україні безпосереднє керівництво покладалося на Управління соціального страхування при Народному комісаріаті соціального забезпечення (Наркомсоцзабез, НКСЗ). Після утворення СРСР засновувався єдиний координуючий орган – Центральне управління соціального страхування (Цусстрах, ЦУСС), в підпорядкуванні якого були Головні управління соціального страхування (Головсоцстрахи, ГУСС) союзних республік⁶.

До 15 лютого 1923 р. Головне управління соціального страхування існувало у складі НКСЗ, в подальшому залишалося частиною державного управління і зосереджувався виключно у НКП. Останній ніс всю відповідальність за справу соціального страхування. В червні 1925 р. РНК УСРР затвердив штат ГУСС у кількості 70 співробітників. В дійсності на 1 жовтня 1926 р. було – 88. Перевищення штату відбулося головним чином за рахунок збільшення підвідділу пенсій та допомог, а також статистики. Враховуючи збільшення роботи Головсоцстраху, колегія НКП влітку 1926 р. визнала за необхідне встановити штат у кількості 90 осіб⁷.

Однак комісія НК РСІ УСРР на чолі із заступником наркома, яка у липні-серпні 1927 р. детально вивчала усі функції Головсоцстраху, як одного із найкрупніших відділів Наркомату праці на предмет спрощення та скорочення апарату, внесла ряд пропозицій, затверджених згодом колегією НК РСІ. З цього часу підлягали об'єднанню обслуговуючі частини НКП та Головсоцстраху: канцелярії, юридичні та інформаційні частини. Ліквідувалася частина комісій Головсоцстраху: культурна, тарифна, фінансова, агітаційна та центральна пенсійна. Їх справи передано агітаційним відділам НКП. В результаті об'єднання окремих частин апарату Головсоцстраху та Наркомату праці, РСІ запропонувала скоротити апарат ГУСС із 90 до 63 осіб (29,2%). Тепер у трьох відділах Головного управління соціального страхування (фінансово-розрахунковому, профілактики, пенсій і допомог) залишався працювати 31 співробітник. Інші – переходили в об'єднаний апарат з НКП, виконуючи функції Головсоцстраху у відділах: статистики, юридичної та інформаційної частин, планової комісії⁸.

Початком створення страхових структур на місцях можна вважати березень-квітень 1922 р., коли при відділах соціального забезпечення губвиконкомів створювалися страхові підвідділи. Кампанія по створенню страхової мережі розгортається лише у вересні-жовтні 1922 р. За даними Головного управління соціального страхування на 1 жовтня 1922 р. в Україні було організовано 52 участкових каси та 3 страхових пункти⁹. Найшвидше організація кас проходила в промислових районах. Так, на 1 листопада 1922 р. в Донбасі вже нараховувалося 24 каси із 206 413 застрахованими¹⁰. Зважаючи на це, головним управлінням соціального страхування при НКСЗ УСРР був зроблений висновок, що у 1922 р. роботу по запровадженню соціального страхування майже закінчено, тому наступний 1923 р. мав стати роком розвитку соціального страхування.

Сприятливою умовою для цього було рішення V Всеросійського з'їзду професійних спілок про перехід керівництва та контролю за соціальним страхуванням від Народного комісаріату соціального забезпечення до Народного комісаріату праці¹¹. За постановою ВУЦВК від 15 січня 1923 р. всі функції з соціального страхування в Україні переходили від Наркомсоцзабезу до Уповноваженого Народного комісаріату праці (УпНКП)¹². З передачею управління соціального страхування у відання НКП розпочинається відхід системи соціального страхування від собезвівських принципів

соціального забезпечення. Фактично постановою було покладено початок створення єдиної організаційної структури страхових органів.

Із створенням централізованого управління державним соціальним страхуванням мали бути ліквідовані будь-які інші органи, причетні до справи соціального страхування, окрім органів охорони здоров'я, які надавали медичну допомогу за участю органів соціального страхування.

Обіжником ГУСС №17 від 13 квітня 1923 р. вказувалося на неприпустимість існування в повітових містах підвідділів та управлінь соціального страхування при наявності там страхових кас. Установи для інвалідів праці та безробітних переходили у підпорядкування Губсоцстраху і передавалися безпосередньо страхкасам. Ліквідація та передача функцій мала бути завершена до 1 травня 1923 р.¹³

Визначеність організаційної структури страхових органів позитивно позначилася на їх організаційному стані. Так, на 1 лютого 1923 р в Україні із 158 запланованих кас було вже створено 155, з яких 126 – розпочали практичну діяльність. Страхових пунктів на цей період було створено – 24. У складі страхових комітетів майже половину складали комуністи та досвідчені страховики¹⁴.

На початок 1923 р. страховими органами було взято на облік 14219 підприємств, з них – 43,6% державних, 11,5% громадських та кооперативних, 44,9% - приватних. Загальна кількість застрахованих сягала 700 000 чоловік, з яких 88% були членами профспілок. На долю державних підприємств припадало 79% застрахованих. Середня кількість застрахованих в одній касі – 3500 осіб, підприємств – 100¹⁵.

Суттєво зростала і кількість застрахованих на периферії. Так, якщо на 1 квітня 1922 р. кількість застрахованих по м. Вінниці становила 4 000, та 6 000 членів їх сімей¹⁶, то на 1 лютого 1924 р. Вінницька каса нараховувала 13 000 застрахованих та 20 000 членів їх сімей. Вінницька округа забезпечувалася трьома страховими пунктами. Існували 13 страхуповноважених від працівників Робземлісу, Робосу, та 10 – від цукровиків¹⁷.

Якщо 1923 р. став роком перелому у плані організаційної побудови страхових органів, то практична діяльність бажала бути кращою. 2-й Губернський з'їзд страхкас Поділля, який проходив 30 жовтня - 1 листопада 1923 р. у м. Вінниці констатував, що «робота страхкас не носить планового характеру. Засідання комітетів кас проходять несистематично, тому весь тягар падає на бюро комітету. Недостатнім є зв'язок з органами інспекції праці». Разом з тим у доповіді завгубстрахом М. Пузнянського були відзначені і позитивні моменти: 90-95% роботодавців Поділля залучені до страхування; упорядкована мережа страхових кас (їх кількість зменшилася від 23 до 13); суттєво збільшилася сума надходжень до фондів соціального страхування¹⁸. З'їздом була відмінена постанова губстраху, за якою голови окружних страхкас мали здійснювати керівництво та спостереження за роботою окремих кас на правах уповноважених губуправління¹⁹.

В цілому, дещо стихійне утворення страхових кас на початковому етапі призводило до нерівномірності розподілу застрахованих між касами, існування великої кількості дрібних кас, які були непрацездатними і навіть не створили власного апарату. Підтвердженням є формування страхової мережі у Харківській губернії. На 1 листопада 1923 р. тут було створено 14 страхових кас (3 в місті та 11 по губернії). По губернії нараховувалося 119 926 осіб, з них в Харківському та Сумському округах – 102 395, в інших лише 17 531²⁰.

Значна кількість невеликих страхових кас виявилися занадто збитковими. У статті, надрукованій у харківській газеті «Пролетарій», від 22 вересня 1923 р. завгубсоцстрахом Матюхін Т. наводить цифри із фінансових звітів деяких кас. Так, Чугуївська каса отримала внесків на суму 5 387 крб. (в радзнаках), а використала – 26 809 крб. Вовчанська каса відповідно – 18 334 та 70 947 крб., Купенська – 19 391 та 39 711 крб. В м. Харкові роботу трьох кас фактично проводив Головоцстрах²¹.

Перше місце за об'ємом страхової роботи займав Донбас. Із усіх 1 118 000

застрахованих по Україні на 1 вересня 1924 р. на цей регіон припадало 321 497 осіб (майже 30 %). Кількість застрахованих, зайнятих на державних підприємствах становила 90,6% (по Україні – 82,7%). У важкій промисловості Донбасу було зайнято 81,3% застрахованих, в інших губерніях – від 26,8 до 45,7%. Якщо на 1 касу в Донбасі припадало в середньому 11 600 застрахованих, то по Україні – 8 300²².

Побудова Головоцстрахом апарату на місцях у 1924 р. здійснювалася шляхом їх укрупнення та поєднання із діяльністю профспілкових, партійних та радянських органів. Якщо на 1 жовтня 1923 р. в Україні функціонувало 126 страхових кас, то на 1 січня 1925 р. після укрупнення – 76. Зменшення кількості страхових кас призвело до збільшення мережі страхпунктів та уповноважених із 325 до 431. Реорганізація страхової мережі зменшила організаційні витрати. Якщо в 1923-24 р. на управлінський апарат витрачалося 7,7%, то в 1924-25 р. – 6,5%²³.

В найбільшій мірі реорганізація позначилася в промислових губерніях. Так, в Донбасі замість 19 кас було створено 5 (Артемівська, Сталінська, Луганська, Маріупольська, Старобільська) та 14 страхових пунктів. В деяких страхових пунктах із великою кількістю застрахованих (Макіївський – 22 000), Алмазно-Маріївський – 25 000) працювали по 2-3 члени комітетів кас²⁴. В м. Харкові замість 3 кас після реорганізації була створена 1 загальноміська страхова каса та 8 виплатних пунктів²⁵.

Реорганізація страхових кас у більшості округів була завершена на початок 1925-26 операційного року. На 1 жовтня 1926 р. в Україні нараховувалося 40 окружних кас, одна республіканська в Автономній Молдавській Соціалістичній Радянській республіці (АМСРР) та одна транспортно-будівельна – у Дніпропетровську. По Україні нараховувалося 101 800 страхувальників, 1 382 918 повно-застрахованих та 331 000 застрахованих частково. На кожну касу в середньому припадало 2 424 страхувальники та 32 927 застрахованих²⁶.

Поступово зростала кількість підприємств України охоплених страхуванням. Так, якщо у 1923/24р. таких підприємств нараховувалося 50 272, у 1924/25 р. – 69 412, у 1925/26 р. – 91 256, 1926/27 р. – 122 230²⁷. Найбільше підприємств були застраховані у Київській та Харківській касах.

Показники стосовно кількості повно-застрахованих в Україні у даний період виглядали таким чином. У 1923/24р. – 928 097 осіб, у 1924/25 р. – 1 152 229, у 1925/26 р. – 1 378 100²⁸.

Починаючи із 1926 р. в журналі «Вопросы страхования» публікується цифровий матеріал по СРСР, який дає змогу простежити темпи соціального страхування в Україні на фоні інших союзних республік у другій половині 20-х рр.(з 1930 р. після ліквідації округів зведений баланс по СРСР оприлюднювався без розподілу по союзних республіках).

Таблиця 1

Чисельність повно застрахованих в СРСР у 1926-1929 рр.²⁹

	1.X. 1926 р.	1.X. 1927р.	1.X. 1928р.	1.X. 1929р.
РСФРР	4 955 600	5 974 300	6 424 722	7 445 697
УСРР	1 378 100	1 770 508	1 824 975	2 136 469
ЗСФРР	266 900	299 400	319 763	392 538
БСРР	115 200	185 000	165 251	198 319
УзбСРР	82 300	106 500	123 988	176 346
ТуркмСРР	18 100	24 200	28 115	49 256

Дані таблиці підтверджують, що найбільше соціальним страхуванням були охоплені Україна та Російська Федерація, в інших союзних республіках страхування мало дещо формальний характер. Якщо за загальною кількістю застрахованих УСРР суттєво поступалася РФСРР, то в розрахунку на душу населення відсоток охоплених соціальним

страхуванням в Україні був вищим.

Контроль за діяльністю страхових кас здійснювали ревізійні комісії. Перший 1925/26 рік діяльності ревізійних комісій засвідчив деяку інертність в роботі. На кожну страхову касу припадало в середньому по 2 засідання ревізійної комісії. Головноцстрахом було одержано лише 140 актів обстежень. Як правило, із усього складу комісій активно працювала лише президія (голова та секретар). Більш-менш систематичну роботу проводили лише Харківська, Київська та Сталінська каси. Це пояснювалося наявністю в них одного оплачуваного працівника (секретаря). Ревізкомісії таких кас в перший рік роботи провели обстеження будинків відпочинку. За даними 65 анкет, що надійшли до Головноцстраху, чоловіки у складі комісій становили 97%, серед усіх членів – 90% осіб віком від 25 до 45 років. Службовці у складі ревізійних комісій склали 57%, особи із середньою освітою – 30%, страховий стаж мали лише 23%³⁰.

Виходячи із цього ГУСС УСРР прийняло рішення про необхідність більш ширшого залучення до роботи у ревізкомісіях робітників із виробництва, посилення керівництва та інструктування кас, залучення профспілок до діяльності РК. Виконання рішення підтверджують дані особового складу ревізійних комісій у 1927 р. До ревізійних комісій 42 страхових кас було обрано 687 осіб, з них 86,3% становили чоловіки. За соціальним складом 65,4% робітників та 34,6% службовців. До складу ревізійних комісій входило 61,7% комуністів. Серед членів ревізійних комісій нараховувалося 46,9% українців, 26,5% євреїв, 22,2% росіян та 4,4 інших національностей³¹.

Низова страхова мережа – пунктів та уповноважених до 1925-26 р. була різношерстою, як у кількісному відношенні, так і щодо виконуваних функцій. Страхові каси з однаковою кількістю застрахованих та страхувальників мали різну кількість низових страхових одиниць. Так, наприклад, Бердичівська страхова каса для обслуговування 17 000 застрахованих мала у штаті всього 4 особи, а Білоцерківська з 16 000 застрахованих – 17 осіб, в той же час Лубенську страхову касу із кількістю застрахованих 6 600 – обслуговували аж 18 осіб³².

Велика відмінність спостерігалася і відносно функцій страхових пунктів. Деякі страхові каси надавали уповноваженим право самостійно здійснювати всі операції із соціального страхування, включаючи збирання внесків, із застосуванням в необхідних випадках примусових стягнень та визначення права на допомогу з тимчасової непрацездатності та безробіття. Інші – відбирали у завстрахпунктами навіть ті права, які їм належали і без яких їх існування втрачало всілякий зміст. Інколи мережа будувалася так, що для роботи із соціального страхування намагалися використати працівника за сумісництвом, що безумовно послаблювало роботу страхових пунктів.

Лише у другому кварталі 1925-26 року Головноцстрах запропонував страховим касам надати проект страхової мережі їх округів, узгоджений із окружними профрадами. На основі отриманих проектів та матеріалів ГУСС було визначено розмір страхової мережі окремо для кожного округу. Після цього будь-які зміни були можливі лише після узгодження із Головноцстрахом. Однак у липні-серпні 1927 р. після обстеження Головноцстраху комісією НК РСІ округним касам було надане право за погодженням із профспілками визначати місцезнаходження страхпунктів та страхуповноважених, а також, у разі потреби, ліквідувати їх³³.

Обсяг страхової мережі для кожного округу встановлювався в залежності від: 1) розміру території округу та кількості адміністративних районів у ньому; 2) зручності сполучення між районами та районів із окружним центром; 3) кількості підприємств, установ, організацій та працюючих в них застрахованих; 4) кількості пенсіонерів та безробітних, що знаходилися на страховому забезпеченні. Так, якщо на 1 жовтня 1925 р. в Україні нараховувалося 43 страхкаси, 213 страхпунктів, 277 страхуповноважених, то на 1 жовтня 1926 р. відповідно – 42 страхкаси, 215 страхпунктів та 325 страхуповноважених. Всеукраїнський з'їзд профспілок (грудень 1926 р.) визнав, що побудова низової страхової мережі в цілому завершена³⁴. Протягом 1926-27 р. страхова мережа України була

скорочена на 9 пунктів та 6 уповноважених³⁵.

Страхові каси України, залежно від кількості застрахованих, мали у своєму розпорядженні від 1 до 11 страхових пунктів. Найбільш розгалуженими були страхові каси на Сході України та м. Києві. Так, Сталінська каса мала у розпорядженні 11 страхових пунктів, Луганська – 10, Артемівська та Київська – по 9. По 8 пунктів мали Одеська та Харківська каси, по 7 пунктів мали Вінницька, Глухівська і Конотопська. 8 кас мали по 6 пунктів, 4 каси по 5 пунктів, 5 кас по 4 пункти, 3 каси по 3 пункти, 7 кас по 2 пункти та 1 каса мала 1 страховий пункт. Не існувало страхових пунктів в Ізюмській, Куп'янській, Старобільській касах³⁶. На 1 січня 1927 р. найбільший страховий апарат мала Луганська каса, яка для обслуговування 150 000 застрахованих мала у розпорядженні 14 страхових пунктів та 32 уповноважених³⁷. Харківська страхова каса на 1 вересня 1929 р. 46 страховими одиницями обслуговувала 95 великих та середніх підприємств із 70 000 застрахованих³⁸.

За кількістю застрахованих страхові каси розподілялися наступним чином:

Таблиця 2

Розподіл страхових кас України за кількістю застрахованих

Каси з кількістю застрахованих	На 1.X.1925	На 1.I.1926	На 1.IV.1926	На 1.VII.1926	На 1.X.1926
До 5 000	2	2	2	2	2
Від 5 000 до 10 000	13	12	10	8	7
Від 10 000 до 20 000	14	14	16	15	16
Від 20 000 до 40 000	7	8	8	10	10
Від 40 000 до 60 000	-	-	-	-	-
Від 60 000 до 80 000	3	2	2	1	1
Від 80 000 до 100 000	1	1	1	2	2
Від 100 000 до 150 000	3	4	4	3	3
Більше 150 000	-	-	-	1	1
Всього 10 000 до 20 000	43	43	43	42	42

Як бачимо переважна більшість страхових кас України обслуговувала в середньому від 5 до 40 тисяч застрахованих.

Одночасно із впорядкуванням страхової мережі Головоцстрахом була проведена робота по визначенню функцій страхових органів. Були розроблені і виданні положення про: окружну страхову касу, страховий пункт, страхового уповноваженого та ревізійні комісії.

Для надання демократичного характеру діяльності страхових кас Головоцстрах вказав на необхідність обрання завідувачів страховими пунктами на районних профспілкових конференціях, а в декількох найкрупніших пунктах – округах Донбасу – організовувалися навіть виборні комітети страхових пунктів та ревізійні комісії при них.

Проведена Головоцстрахом робота по визначенню низової страхової мережі дала можливість вирішити питання про штати страхових кас. Збільшення об'єму роботи, а також необхідність покращити обслуговування застрахованих вимагали посилення апарату страхових кас. Збільшення штату відбувалося перш за все за рахунок осіб, що виконували контролюючі функції (контроль за своєчасним поданням розрахункових відомостей, обстеження матеріального становища пенсіонерів та безробітних, перевірка даних про заробіток осіб, що отримували допомогу, статистики і пенсійного підв'ідділу). В інших випадках штат зростав в залежності від збільшення кількості застрахованих. Так, на жовтень 1929 р. страховий апарат Київської окружної каси нараховував 135 осіб, з них 12,6% відповідальних працівників, 80,7% - технічних та 6,7% обслуговуючого персоналу. Жінок в апараті – 43, кандидатів та членів партії – 33, членів ВЛКСМ – 8. З усіх працівників лише 12 мали вищу освіту³⁹.

Загалом, кількість співробітників всіх страхових кас України з 1 жовтня 1925 р. по 1 жовтня 1926 р. зросла із 2 047 до 2 529 осіб. Із них працювали: в страхкасах – 1 366 осіб; в страхпунктах та уповноважених – 1 163 особи. Навантаження на одного співробітника каси відображає нижче подана таблиця.

Таблиця 3

Обсяг навантаження на 1 співробітника страхової каси⁴⁰

Назви обслуговуваних	Всього		На 1 співробітника	
	На 1.X 1925 р.	На 1.X 1926 р.	На 1.X 1925 р.	На 1.X 1926 р.
Страхувальників	75 184	104 770	36	41
Застрахованих	1 339 767	1 641 347	654	649
Пенсіонерів	600 444	83 535	29	33
Безробітних	50 978	60 668	25	24

Протягом 1925-1927 рр. із збільшенням кількості застрахованих розширилися штати окружних страхкас, включаючи працівників різних напрямків. Так, на 15 травня 1927 р. Вінницька каса складалася із 27 осіб: голови; відповідального секретаря; завідувача оперативною частиною; керуючого справами; завідувача статистичною частиною; завідувача столом безробітних; головного бухгалтера; його заступника та двох його помічників; секретаря пенсійної частини; 3 діловодів; 2 статистів; 2 рахівників; реєстратора; відповідального за прийом документів; кур'єра; друкарки; 4 контролерів; 2 учнів. Збільшилася і кількість членів КП(б)У у штаті кас. Якщо до 1925/26 р. комуністи лише очолювали роботу страхових кас, то на 7 лютого 1926 р. до комітету Вінницької окружної каси входили 7 комуністів та 5 безпартійних, серед завідувачів страховими пунктами 6 членів КП(б)У та 4 безпартійних⁴¹.

Робота страхових кас на місцях у вказаний період проходила з виконанням та перевиконанням поставлених завдань. Так, кількість застрахованих Вінницькою касою за цей час зросла із 24795 до 30057⁴². У зв'язку із збільшенням об'єму робіт (апарат 14 днів в місяць перебував у роз'їздах) та майбутньою реорганізацією округів (коли на завідувачів страховими пунктами покладатимуться обов'язки інспекторів праці) голова Вінницької окружної каси в листах до ГУСС від 4 липня та 6 жовтня 1929 р. просив розширити штат каси та підвищити заробітну платню до ставок індустріальних областей⁴³.

Радянські та партійні органи значну увагу приділяли проведенню страхових кампаній на місцях. Показовою у даному плані видається страхова кампанія 1927 р. Для обговорення звітів про роботу страхкас були скликані збори більш як на 2 600 підприємствах. За даними більшості страхкас кампанією було охоплено 50-80 % застрахованих. По всіх округах були скликані конференції із перевиборів комітетів та ревізійних комісій. Перевибори здійснювалися на міжсоюзних конференціях та з'їздах. Кількість делегатів на них становила в середньому від 52 до 115 чоловік. Всього на конференції та з'їзди був обраний 5 261 делегат⁴⁴.

Одним із найважливіших завдань проголошених VIII Всесоюзним з'їздом профспілок було розповсюдження соціального страхування на усіх сільськогосподарських робітників (до цього часу страхування поширювалося лише на працівників радгоспів). Тому постановою СРСС від 21 лютого 1929 р. обов'язкове та добровільне страхування батрацтва на всій території СРСР мало бути запроваджено з 1 березня 1929 р.⁴⁵.

Одразу після з'їзду відбулася зміна керівництва соціальним страхуванням. Замість Л.П. Немченка головою союзної ради соціального страхування та начальником ЦУСС був призначений В.А. Котов, колишній робітник-слюсар, член ВКП(б) з 1915 р. В 1926 р. він був обраний секретарем Московського комітету ВКП(б) і введений до складу ЦК⁴⁶. Посилення партійного керівництва соціальним страхуванням напередодні відновлення комуністичного штурму виглядало цілком логічно. Підтвердженням слугували чистки центральних та республіканських страхових органів, які пройшли у лютому-липні 1929 р.

Підсумкове засідання комісії у Цусстрасі відбулося 16 липня. Для наближення страхового апарату до застрахованих пролетарських верств ставилося завдання поповнити страхові органи робітниками із виробництва⁴⁷.

Отже, соціальне страхування в Україні, запроваджене в період НЕПУ, здійснювалося за допомогою широко розгалуженої страхової мережі. В найбільшій мірі страхуванням були охоплені промислові райони східної України. На початок 1926 р страхової мережі в Україні була остаточно сформована. Із згортанням НЕПУ посилюється контроль з боку партії та профспілок за діяльністю страхових органів, страховий апарат поповнюється за рахунок промислових робітників.

Примітки

1. Надточій Б. Соціальне страхування у контексті історії // Соціальний захист. – 2003. - №3.; Шарпаций В.Г. Функціонування системи соціального забезпечення в УСРР 1921 – першої половини 1930-х років. – К., 2005.
2. Сборник постановлений и распоряжений по социальному страхованию. – Харьков, 1923; Горбунов А. И., Гутерман Б.Н., Усиков А.Я. Действующее законодательство по социальному страхованию СССР и РСФСР. Под ред. проф. Е.Н. Даниловой. – М., 1930; Сборник действующего законодательства по социальному страхованию на Украине. Под общей редакцией И.И. Фреймана. – Харьков, 1926.
3. Социальное страхование в 1924-1925 гг. Материалы к страховой компании. – М., 1925; Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков, 1927; Соціальне страхування на Україні у 1926-1927 рр. (Статистичні та фінансові матеріали. – Харків, 1928;
4. Вопросы страхования. – 1922-1930 рр., Питання праці в Україні. – 1928-1930 рр.
5. Вопросы страхования. – 1922. – №1. – С.6-8.
6. ЗУ УСРР. – 1922. – №4. – Ст.59.
7. Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С. 2.
8. Александров С. Реорганизация Главсостраха Украины // Вопросы страхования. – 1927. - №40. – С.4.
9. Вопросы страхования. – 1923. – №6. – С.19.
10. Вопросы страхования. – 1923. – №3. – С.24.
11. Вопросы страхования. – 1922. – №1. – С.10.
12. ЗУ УСРР. – 1923. – №4. – Ст.53.
13. Сборник постановлений и распоряжений по социальному страхованию. – Харьков, 1923. – С. 170-171.
14. Вопросы страхования. – 1923. – №6. – С.19.
15. Вопросы страхования. – 1923. – №6. – С.20.
16. ДАВО. – Ф.Р. 3745. – Оп.1. – Спр.1. – Арк.24.
17. Вопросы страхования. – 1924. – №5. – С.21.
18. ДАВО. – Ф.Р. 1055. – Оп.8. – Спр.1. – Арк.45.
19. ДАВО. – Ф.Р. 1055. – Оп.8. – Спр.1. – Арк.42.
20. Минц М. Харьковская губерния: уменьшение числа страховых касс // Вопросы страхования. – 1924. - №6. – С.11.
21. Матюхін Т. Необходимо переглянути // Пролетарій. – 1923. – 22 вересня.
22. Вопросы страхования. – 1924. - №9. – С.23.
23. Вопросы страхования. – 1925. - №6. – С.19.
24. Бондар В. Реорганизация страховой сети в Донбасе // Вопросы страхования. – 1925. - №24. – С.28.
25. Минц М. Опыт Харькова // Вопросы страхования. – 1924. - №27. – С.24.
26. Минц М. Страховые органы на Украине: построение и функции // Вопросы страхования. – 1927. - №12. – С.7.
27. Социальное страхование в 1924-1925 гг. Материалы к страховой компании. – М.: Вопросы труда, 1925. – С. 7-8; Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С. 4-5; Соціальне страхування на Україні у 1926-1927 рр. (Статистичні та фінансові матеріали). – Харків, 1928. – С. 4-5.
28. Социальное страхование в 1924-1925 гг. Материалы к страховой компании. – М.: Вопросы труда, 1925. – С. 8-9; Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С. 8-9; Соціальне страхування на Україні у 1926-1927 рр. (Статистичні та фінансові матеріали). – Харків, 1928. – С. 8-9.
29. Розраховано автором за: Вопросы страхования. – 1927. - №52. – С.29; Вопросы страхования. – 1928. - №3. – С.30; Вопросы страхования. – 1929. - №44. – С.29; Вопросы страхования. – 1930. - №4. – С.31.
30. Басюк З. Итоги работы РК страхкасс на Украине в 1925-26 гг. // Вопросы страхования. – 1927. - №3. – С.5.
31. Страховая кампания (Из итогов на Украине в 1927 г.) // Вопросы страхования. – 1928. - №5. – С.7.
32. Минц М. Страховые органы на Украине: построение и функции // Вопросы страхования. – 1927. - №12. – С.7.

33. Александров С. Реорганизация Главсоцстраха Украины // Вопросы страхования. – 1927. - №40. – С.5.
34. Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С. 2.
35. Вопросы страхования. – 1928. - №18. – С.23.
36. Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С. 2-3.
37. Вопросы страхования. – 1927. - №2. – С.13.
38. Филиппос С. Как работает Харьковская окружная касса // Вопросы страхования. – 1929. – №33-34. – С.42.
39. Данилевський Я. Колектив сотрудников Киевской окружной кассы // Вопросы страхования. – 1929. – №33-34. – С.43.
40. Социальное страхование на Украине в 1925-1926 гг. – Харьков: Изд. НКТ УССР, 1927. – С.5.
41. ДАВО. – Ф.Р. 155. – Оп.1. – Спр.533. – Арк.26.
42. ДАВО. – Ф.Р. 155. – Оп.2. – Спр.564. – Арк.506.
43. ДАВО. – Ф.Р. 155. – Оп.1. – Спр.564. – Арк.462.
44. Страхование кампания (Из итогов на Украине в 1927 г.) // Вопросы страхования. – 1928. - №5. – С.7.
45. Вопросы страхования. – 1929. - №12. – С.2-3.
46. Там же. – С.5.
47. Вопросы страхования. – 1929. - №43. – С.1.